Funded by the European Union and the Council of Europe
EUROPEAN UNION
COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE
Implemented by the Council of Europe

EVALUATION OF THE COUNCIL OF EUROPE AND EUROPEAN UNION JOINT PROGRAMME 'ROMED'

A ROMED MAGYARORSZÁGON

creda consulting
Creative Development Alternatives
bl&meyer & sanz
European value(s)
ROMED
Médiation pour les Roms
Mediation for Roma

A ROMED Magyarországon

Nagy Anasztázia, ország-szakértő, Magyarország

1.1 Bevezetés

A magyarországi romák magyar állampolgársággal rendelkező, a cigány népcsoporthoz tartozó lakosok. A 2011-es népszámlálás adatai alapján a teljes lakosság 3,18%-át alkotják, így bár hivatalosan is az ország legnagyobb kisebbségeként vannak jelen, különböző becslések szerint ez az arány további plusz 5 és 10 százalék között mozog lakossági szinten. Az ország jelenlegi demográfiai tendenciái szintén arra mutatnak rá, hogy a roma lakosság aránya a teljes lakossághoz viszonyítva növekszik. A romák által legsűrűbben lakott megyék közé Borsod-Abaúj Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye (hivatalosan 45525 és 25612 fővel a már említett cenzus adatai alapján) került, azonban vannak olyan régiók ahol hagyományosan magas arányú a roma lakosság, mint Baranya megye egyes részei, valamint a Tisza vonalának középső területei.

Bár a romák már évszázadok óta Magyarországon élnek, folyamatosan fennálló problémákkal küzdenek a mai napig. A romákat éri a legnagyobb szintű szociális kirekesztés, noha az állítás az ország egyik legégetőbb és legvitatottabb témája. A roma lakosság döntő többsége szegénységben él. A mindenkit megillető és egyenlő minőségi oktatásban részvétel lehetősége korlátozott, amely így magas munkanélküliséget szül és olyan ördögi kört létrehozva, ahol a nyomor újra termelődik, és amely így még jobban kirekeszti a romákat a többségi társadalomból. Jelenleg megközelítőleg 90%-os arányú azon roma fiatalok száma, akik befejezik az általános iskolát, de minden ezt követő oktatási szint végzettségi mutatói csökkenő tendenciát mutatnak a romák körében. Egy 2012-es kutatás szerint, a romák 8%-a egyáltalán nem tanul tovább, hozzávetőlegesen 60%-uk magántanulóként tanul, 30%-uk távoktatású középiskolában, míg csupán néhány százalékuk nappali tagozatos középiskolában. A romák iskolai lemorzsolódási aránya nem roma társaikhoz képest majdnem kétszeres.

Mivel a roma közösségek döntő többsége szegregátumokban él, főként vidéken, a nemzeti és helyi roma stratégiák és programok összehangolása indokolt mindkét projektelem esetében, közvetlenül célozva e területek fejlődését kiegészítve a fő áramú szakpolitikai beavatkozásokkal, amelyek mind a roma integrációt helyezik előtérbe. Mindazonáltal, mára kevesebb nemzeti szintű, de több helyi program van jelen, amely közvetlenül célozza a roma közösségek élethelyzetének jobbítását.

Nagyon kevés program biztosít támogatást helyi szinten. Az oktatás területén, a Biztos Kezdet Program próbaüzeme számos településen lezajlott azzal a céllal, hogy a korai iskolai oktatást és óvodáztatást támogassák roma gyermekek számára. Az iskola utáni "Tanoda" program még mindig a fő támogató forrása civil és egyházi szervezeteknek, ahol az utóbbiak esetében az olyan romákat támogató egyházak részére a kormányzati programok általi finanszírozás jelentősebb. A lakhatás területén, a városi jogállású településeket törvény kötelezi az ún. Helyi Esélyegyenlőségi Terv kidolgozására, amely része az ún. Integrált Településfejlesztési Stratégiáknak. A Tervek rendszerszintű beavatkozásokat azonosítanak be (amelyek a város teljes területére alkalmazhatók) annak érdekében, hogy megszűnjön, vagy legalább

csökkenjen a szegregáció. A Helyi Esélyegyenlőségi Tervek megalkotási kötelezettsége az esélyegyenlőségi törvény alapján valósulnak meg.

1.2 ROMED1 kulcsfontosságú megállapítások

1.2.1 Jelentőség

A ROMED1 Program bizonyítottan új megközelítést hozott a roma közösségekkel és a helyi intézményekkel való közös munka kialakításában Magyarországon. A polgármesterekkel, helyi köztisztviselőkkel, közvetítőkkel és a roma közösségek tagjaival lefolytatott interjúk megerősítették a program relevanciáját.

A magyar roma közösségek interkulturális feszültségekkel szembesülnek, ahol magas szinten vannak jelen a cigány-ellenes attitűdök helyi és nemzeti szinten egyaránt, emiatt indokolt a hatékony kultúrák közötti közvetítés szükségessége. Magyarországon a roma mediátor szakma nem elismert foglalkozás, de a közigazgatási szférában vannak hasonló szociális szakmák, amelyek szociális problémákkal küzdő családokat céloznak. Ugyanakkor e szakmáknak nem céljuk, hogy mediáljanak az érintett közösségek és az egyes települések közötti kapcsolati rendszerben. A roma mediátorok hiánya lényeges oka volt többek között az országok programba vonásának, ahol az interkulturális mediáció (kultúrák közötti közvetítés) a helyi önkormányzatok és nemzeti kormányok politikai napirendjének szakpolitikai szintjén helyezkednek el.

1.2.2 A ROMED1 képzési folyamat hatékonysága és eredményessége

A ROMED1 program keretein belül összesen 45 mediátor kapott képzést, a többségük nő. A ROMED1 képzési programja két különböző célcsoportot ért el. Az első képzési periódus alatt 2011-ben, a program már gyakorló, képzett roma szakembereket képzett tovább, akik releváns munkatapasztalattal rendelkeztek roma közösségek "helyzetbe hozásában" elsősorban civil kezdeményezések és civil projektek keretein belül. A második szakasz 2012-ben zajlott, melyben a Romaversitas Alapítvány fejlesztési és ösztöndíj programjának roma egyetemi hallgatói részesültek képzésben. A cél az volt, hogy a program felkészítse a tanulókat az interkulturális mediáció elsajátítására, mellyel lehetőségük nyílt személyesen támogatni otthoni közösségeik felzárkózási folyamatát. Mindkét csoport teljesítette a háromnapos alapképzést, majd az azt követő hat hónapos gyakorlatot, melyet további egy további három napos képzés zárt le. Az első csoportnál a kormányzati egyeztetések nyomán kialakult kiválasztási ismérveknél meghatározó volt a résztvevők aktív alkalmazotti státusza, a roma származás, a munkavállalói elkötelezettség, valamint a roma közösségekben végzett munkatapasztalat.

A trénerekkel, és a képzett mediátorokból és egyetemistákból álló fókuszcsoporttal lefolytatott interjúk alapján, a képzés hasznosnak bizonyult mind a kezdők mind pedig a tapasztalt résztvevők körében. Ennek révén a kezdők megfelelő alapismeretekkel gazdagodtak a mediáció alapjairól és a konfliktuskezelésről, míg a tapasztaltabbak számára a képzés segítséget adott revideálni és fejleszteni gyakorlati tudásukat. Pontosabban, a tanulók

beszámolói alapján a megnövekedett önbecsülés, jobb kommunikációs és tárgyalási készség került kiemelésre. Továbbá, a konfliktuskezeléssel kapcsolatos új tudást, valamint a mediátor, - mint a közösség és a helyi intézmények közti kapcsolattartó - pártatlan szerepének jelentőségére helyezték a hangsúlyt.

A ROMED résztvevői arra is rámutattak, hogy a nemzeti képzési programok és a nemzetközi találkozók nyomán javult az a társadalmi tőke és hálózat, mely szoros összefüggésben áll a kapcsolódási pontok beazonosításával és az együttműködések kialakítása terén más civil szervezetekkel. Mindez tehát a program által egy nagyon fontos hozzáadott értéket nyújtott a résztvevők számára.

Amikor a Romaversitas lett a Nemzeti Fókuszpont, a ROMED egy teljesen új résztvevői csoportot célzott meg, valamennyiük a Romaversitas hallgatója volt, különböző oktatási háttérrel. Közülük kevesen rendelkeztek előzetes munkatapasztalattal közvetlenül a roma közösségekkel. Nem mindegyikük alkalmazta a képzés során elsajátítható és megszerzett készségeket a hat hónapos gyakorlat alatt, mivel a hallgatók többsége életvitelszerűen nem a saját közösségében, hanem tanulmányaik végzése miatt főleg Budapesten élt.

A hat hónapos gyakorlat alatt, a hallgatók feltérképezték a helyi problémákat, a ROMED mediátoraiként mutatkoztak be a roma közösségek és a helyi intézmények előtt így gyűjtve támogató leveleket. A ROMED képzés gyakorlati részének egyik gyenge pontja az volt, hogy bár a hallgatók mediátorokként mutatkoztak be, nem igazán tudták, hogy a jövőben továbbra is mediátorként kívánnak majd dolgozni. Néhányan közülük már nem voltak alkalmazotti státuszban, így a ROMED képzés nem tudott további foglalkoztatottságot biztosító eszköz lenni számukra. A hat hónap alatt szintén tapasztalták, hogy hiányzott a megfelelő szakmai és szakértői támogatás lehetősége, vagy olyan közös találkozók ahol megoszthatták volna egymással tapasztalataikat.

A legtöbb mediátor nagy elvárásokkal és a motivációval kezdte meg a képzést a jelentkezést követően, de a program végén elégedetlenségről számoltak be. Foglalkoztatási státuszuk nem változott, és nem kaptak további támogatást a képzést követően sem. Az egyetemista hallgatók szerint, az Európa Tanács és ez Európai Unió tanúsítványával fémjelzett mediátori bizonyítvány, avagy képesítés bizonyára nagyobb presztízzsel rendelkezett volna, ám a valóság arról tesz tanúbizonyságot, hogy a program nem járult hozzá karrierjük előmenetelében.

Mivel a kormány nem csatlakozott részes partnerként a ROMED1 program első szakasza után, melyben a kiválasztottak az egyetemisták voltak, további kihívást jelentett a helyi intézmények képzésben részvételének biztosítása. A ROMED országos stábja kapcsolataiknak köszönhetően azonban sikeres volt néhány önkormányzati képviselő képzésbe vonásában. Azok az önkormányzatok, amelyek részt vettek a ROMED1 képzésében, felismerték a mediáció fontosságát, és csatlakoztak a ROMED2 programfázisához is. (Nagyecsed és Nyírbátor).

1.2.3 Eredmények és hatások

Hatások a mediátorok és a közösségek tükrében

A ROMED1 pozitívan járult hozzá a 47 főt számláló képzett mediátorok kapacitásának bővítésében, de csupán nagyon korlátozott mértékben hatott az önkormányzati, intézményi vagy civil szervezeten belüli foglalkoztatás előmozdításában.

Az első csoport képzett résztvevői feltérképezték saját közösségeik helyi szükségleteit és problémáit, együttműködéseket hoztak létre a helyi intézményekkel a gyakorlati képzés részeként, de a fizetett foglalkoztatás hiánya miatt nem tudtak közvetlenül ható mediációs munkát végezni. A második csoport képzettjei közül, csak néhány egyetemi hallgatók végezte el a hat hónapos gyakorlatot.

Ez alatt a rövid hat hónapos időszakban, a jól képzett mediátorok nem tudtak változást generálni közösségeikben. Mivel a legtöbb képzett mediátor munkanélküli maradt, ez csökkentette azon lehetőségüket, hogy a tanultakat alkalmazzák, és így hozzájáruljanak a jobb szolgáltatások eléréséhez a közösségeikben. A roma mediátori szakma hivatalos elismertségének hiánya blokkolta a ROMED lehetséges hatását, így a ROMED közvetlen előnye csupán a résztvevő mediátorok és azon két település kapacitásnövelési szintjére csökkent, amelyek továbbra is részt vettek a ROMED2 programban.

Hatás nemzeti szinten

A ROMED1 nem tudott romákat érintő hatást generálni országos szinten, hiszen csak korlátozott befolyást tudott kifejteni a döntéshozókra a kormányzati támogatás hiánya miatt.

A program kezdetén, a kormány aktív szerepet vállalt feltételrendszerek és a kiválasztási folyamat folymamatának kialakításában. A Társadalmi Integrációs Nemzeti Stratégia fejlesztés során, azt is felismerte, hogy fontos a szociális munkások és mediátorok jelenléte, hogy elősegítsék a romák jobb szolgáltatásokhoz való hozzáférését. Ezt követően viszont nem volt lépés egy olyan utankövetési rendszer kialakítására, ahol a mediátori hivatás hivatalos szakmaként való elismerése útjának indulhatott volna.

A ROMED1 program együttműködés és kormányzati támogatás nélkül ért véget, mivel az nem volt ellenőrzése és kezelése alatt. Ezen felül, a kormány elhatárolódását fejezte ki a ROMED Nemzeti Fókuszpontjának politikai szerepvállalása és párthoz kötődése miatt, amely tényező szintén hozzájárult sikertelen együttműködéshez.

A Társadalmi Integrációs Nemzeti Stratégia végrehajtásának részeként, az ORÖ, együttműködésben a magyar kormánnyal több, mint 1000 romát képzett ki szociális munka és gyermekvédelmi területen, mindezt 2015-ben az EU – források finanszírozásával. A cél az volt, hogy növeljék a romák foglalkoztatottságát ezeken a területeken, amelyek szorosan kapcsolódnak a roma közösségek és családokkal folytatott munkához. Bár a program roma résztvevőket célzott meg, a cél mégsem az volt, hogy kifejezetten roma mediátorokat képezzen

ki, mind inkább az, a romák a szociális munka és gyermekvédelen területén helyezkedjenek el, amely alapjaiban tér el a ROMED program céljaitól.

Jelenleg a ROMED stábja együtt lobbizik más civil szervezetekkel támogatásért a roma, vagy interkulturális meditátori szakma hivatalos szintű elismeréséért. A jelenlegi ROMED2 Nemzeti Támogató Szervezet, "Partners Hungary", csak az egyedüli a Magyarországon működő civil szervezetek közül, amely a roma mediátori szakma elismerését és intézményesítését szorgalmazza munkájával. A Partners Hungary több éves tapasztalattal rendelkezik az interkulturális mediáció terén, így igyekszik a bevett gyakorlat elfogadását támogatni mindezt nem csak a ROMED-ben jelenlévő szervezetként, hanem más programok bevonásán keresztül is.

1.2.1 Fenntarthatóság

A ROMED 1 eredményeinek fenntarthatósága szerkezeti (stratégiai), pénzügyi és politikai szempontok függvénye volt.

Az a tény, hogy ROMED1 az Európa Tanács és az Európai Unió közös programjaként látott napvilágot, mozgósító erővel hatott a különböző érdekelt felekre: a kezdeti szakaszban a kormányzat, amit később a civil szervezetek, a roma mediátorok és néhány helyi intézmény is követett. Az önkormányzatok nyitottak voltak, az idő haladtával pedig egyre nyitottabbá váltak roma mediátorokkal való együttműködésekben, köszönhetően az uniós intézmények hivatalos részvételének. Ez biztosította azt, hogy más adományozók és a civil szervezetek is elismerjék a programot, de sajnos a ROMED1 volt képes nemzeti programmá válni.

A program nemzeti trénerei megerősítették együttműködési szándékukat más országos szintű kezdeményezésekkel. Az egyik ilyen kezdeményezés a Közegészségügyi Fókuszmodellű Alapellátási Fejlesztési Program keretében végrehajtott Svájci-Magyar Együttműködési Program. A modell végrehajtása négy magyarországi, romák által sűrűn lakott hátrányos helyzetű kistérségben valósult meg. E program részeként 2013-ban Partners Hungary ROMED trénerei 48 főt számláló interkulturális egészségügyi mediátort képeztek ki, alapul használva a ROMED 1 Tréneri Kézikönyvet.

1.3 A ROMED2 legfontosabb megállapításai

1.3.1 A támogatott helyi folyamatok hatékonysága és eredményessége

A nemzeti stábbal, valamint a minden helyi érdekelttel lefolytatott interjúk alapján, a ROMED2 nagyon fontos és szükséges abban a magyar kontextusban ahol a társadalom, valamint a központi és a helyi közigazgatás tisztviselőinek hozzáállása erősen roma-ellenes attitűd orientált. Az interkulturális mediáció és a közösségi felelősségvállalás olyan módszerek, amelyek képesek oldani a társadalomban meglévő feszültségeket, és egyenlő hozzáférést biztosíthatnak a roma közösségek fejlődése érdekében. Hiánya miatt A roma mediátori szakma státusza nem éri el a hivatalos állami szintű elismerést, ami a magyar kormány részéről elvárt pénzügyi keretek biztosításának hiánya miatt függő állapotban van jelenleg is.

A ROMED1 program szintén nagy jelentőséggel bír, reagálva a szakmásítás szükségességére, így ösztönözve azt, hogy a szakma professzionalizálása a kormány roma integrációs beavatkozási területein fő prioritás kellene, hogy legyen.

A települések kiválasztása

A ROMED2 együtt indult el Magyarországon a ROMACT Programmal 2013. Októberben, hét településen. A települések kiválasztását az Európa Tanács és az Európai Unió által kifejlesztett kritériumrendszer alapján végezt, mint például a romák aránya település teljes lakosságához viszonyítva, a települési önkormányzat kötelezettségvállalási hajlandósága a roma integráció előmozdításáért, valamint más programok jelenléte a településen. A hét romák által arányaiban sűrűn lakott település közül kettő nagyobb városi környezetben, két település vidéki környezetben, a többi pedig közepes méretű település.

A kiválasztott települések többsége a ROMED1 által képzett mediátorokkal rendelkezett; csak kettő település mediátorai lettek a ROMED1 program után kiképezve. A megvalósítás során két hely esett ki a helyi hatóságok politikai akaratának hiánya miatt (Bag, Szeged). Csak öt település maradt teljes mértékben a ROMED2 / ROMACT program résztvevője.

A KACS fejlesztése

Minden körzetben ún. Közösségi Akció Csoport-ot (KACS) hoztak létre. A KACS feltérképezte a helyi problémákat, prioritásokat és közösségi cselekvési terveket fejlesztett. Havi rendszerességű képzés keretein belül a program biztosította a folyamatos oktatás lehetőségét a KACS tagoknak.

A nemzeti stábnak közel négy hónap állt rendelkezésre, hogy létrehozza az akció csoportokat. A részvétel mindenki számára nyitott volt a Közösségi Akció Csoporthoz csatlakozni kívánóknak, melyek tagjait a helyi mediátorok hívták meg. Kezdetben, az érintett csoportok tagjainak 10-15 főből állt. Később, a KACS résztvevők száma egy kisebb tagságból álló mag-csoportra csökkent. A legtöbb településen a tagok körében tapasztalható fluktuáció magas volt. A csoportdinamika változott a végrehajtási időszak során, attól függően hogy mennyire motiváltak a tagok, a beazonosított vagy a már rendelkezésre álló pénzügyi források lehetséges intézkedésekre fordítása, valamint a nyitottság és együttműködési hajlandóság a helyi önkormányzat részéről.

A KACS tagok közvetlenül a roma közösség tagjai voltak és különböző oktatási háttérrel és tapasztalattal. A csoportdinamikára jellemző volt a program első felében észlelhető magas motiváció és folyamatosság a gyors tanulásban. Később, különösen 2015-ben, a KACS részéről lemaradás volt tapasztalható a fejlődésbe, avagy nyugvó állapotra csendesedett néhol, főként mivel képtelenek voltak a probléma feltérképezését helyi intézkedésekbe átfordítani. A nemzeti stab és a helyi érdekeltekkel lefolytatott interjúk nyomán ennek fő oka az volt, hogy a pénzügyi források hiánya nem tudta megtámogatni a helyi cselekvéseket. Egyes helyeken, a nemzeti facilitátor vagy a helyi mediátor sikeresen vonta be a KACS tagokat más olyan programokba, ahol biztosított volt egy kisebb volumenű akció végrehajtása, amely hozzájárult ahhoz a résztvevők motivációját fenntartsa.

A KACS tagok beazonosították közösségek fő problémáit melyekhez közösségi szintű megoldási lehetőségeket javasoltak. Voltak olyan kezdeményezések, ahol a szélesebb közösség is részese volt az intézkedéseknek. Azonban a helyszíni esettanulmányok megállapításai alapján, a KACS és a tágabb közösség közötti kommunikáció inkább csak ad hoc jellegű, mint inkább reguláris jellegű volt. A program nem biztosított rendszeres találkozókat a közösség számára, ahol lehetőség nyílt volna információ átadásra és így szélesebb körű támogatás előmozdítására.

Együttműködés a helyi hatóságokkal

A ROMED2 program egy új kommunikációs csatornát hozott létre minden településen a roma közösség és a helyi hatóságok között, mindezt közös üléseken keresztül, ahol egy kijelölt települési kapcsolattartó segítette a közös munkát. A legfontosabb eredmény az volt, hogy a roma közösség leg fontosabb kérdéseiben és a település leginkább szegregált területei felkeltették a helyi döntéshozók figyelmét. Továbbá, ez a kommunikáció biztosította a közösség és az intézmények közötti információcserét, ami egy kölcsönös tanulási folyamat volt mind a roma közösségek és a nem roma intézményi képviselői számára egyaránt.

Azonban a KACS tagok és a helyi hatóságok közti tárgyalásokat és párbeszédeket elsősorban nemzeti a ROMED stáb kezdeményezte és támogatta, a programot egyelőre nem sikerült úgy továbbfejleszteni hogy az független együttműködéseket indítson útjára a helyi közösségek, az önkormányzatok és a KACS tagok között. Ez annak volt köszönhető, hogy a helyi mediátorok megbízatása nem szerződéses jellegű, valamint a helyi költségvetési tételek elosztása nagy elvárásokat támasztott a nemzeti facilitátorok irányába.

A biztosított támogatások és erőforrások hatékonysága

Noha a program 2013. októberében indult el, sok adminisztratív, pénzügyi és szerződéses csúszással szembesült, ami körülbelül másfél évvel nyújtotta el a tényleges szerződéses végrehajtást. A szakértőkkel kötött késleltetett szerződések, a helyi szintű beavatkozásokat érintő megszakított kifizetésekkel együtt, a ROMACT – átmenet keretrendszerébe illeszthető teljes programot átfogó szerződéses csúszásokkal azt eredményezte, hogy a program végrehajtásának koherenciája jelentősen romlott.

Az egyértelműség és a következetesség hiánya, mind a stratégiai és operatív folyamatok tekintetében a program személyzetét instabil helyzettel veszélyeztette, ahol hitelességük elvesztésének a lehetősége állt fenn a helyi döntéshozók előtt. Az NPO által felvázolt trimeszter jelentések vonatkozó tartalmát megerősítették az NST valamennyi tagjával lefolytatott interjúk is. A csökkent bizalom és a programszinten érvényesülő konzistens elköteleződés a valódi változásért megkérdőjelezetté vált, ezeket pedig megerősítették a helyi hatóságik és közösségi képviselőkkel lefolytatott interjúk és beszélgetések is minden olyan helyszínen, amelyek az esettanulmányok alapjául szolgáltak.

A második kihívás Magyarországon az volt, hogy a helyi mediátorok munka nélkül maradtak, vagy már csak alkalmi szerződésekkel voltak alkalmazva civil projektekben. A nemzeti stab kérelmére a ROMED2 programban bevezetésre került egy mediátorokat megillető jelképes díjazás 2014-ben. A mediátorok ezen felül adminisztratív nehézségekkel is szembesültek munkájuk során, a nyomtatási és másolási szolgáltatásokhoz hozzáférés terén, valamint a

munkájuk során használatos berendezések – ilyen a laptop - hiánya miatt. Az esettanulmány helyszínein megkérdezett mediátorok kiemelték, hogy az alacsony helyi szintű költségvetési elosztások valamint a program megvalósításához fűzött elvárt hatásfok közötti egyensúlytalanságot is.

1.3.1 Eredmények és hatások

A közösségek helyzetben hozásával kapcsolatos hatások

A program nagyban hozzájárult a közösség tagjait megcélzó, rendszeres KACS képzésekkel megvalósuló informális polgári oktatásához. A képzések témái között szerepelt az állampolgárság, a közigazgatás szerkezete, a közösségi munka (door-to-door szemlék), az igényfelmérés és a probléma-azonosítás. Ez a tudás nagyon nagy népszerűségnek örvendett a KACS tagjai körében. A két helyszíni esettanulmány fókuszcsoportos eredményei azt mutatják, hogy a program révén a KACS motiváltsága folyamatosan erősödött, önbecsülésük, kommunikációs és tárgyalási készségük, valamint az ön- és a közösségi érdekek képviselete is javult. A program ahhoz is hozzájárult, hogy javítsa a közösségi kohéziót és közösségi érdekérvényesítés hajlandóságát.

A KACS és az általuk előterjesztett javaslatok elismertségének tekintetében a helyzet eltérő, hisz politikai szinten az önkormányzatok részéről az a felismerés, hogy javaslataik elfogadása és adoptálása más színezetű. A helyi sajátosságok, kapcsolatok és a politikai vezetés súlyosan limitálta a program révén kiaknázható lehetőségeket. Két település az ilyen típusú ellenségeskedések miatt teljesen kimaradt a program végrehajtási fázisából (Szeged és Bag). Ezeken a helyeken a közös cselekvési tervek megalkotása nem valósult meg. A többi településen (Nagyecsedet kivéve), a közös cselekvési tervek kidolgozása a helyi intézmények, KACS tagok, közvetítők, a nemzeti ROMED stáb és más helyi szereplők együttes bevonásával valósult meg.

Három településen, a közös cselekvési tervek bekerültek a helyi önkormányzat politikai programjába, beleértve azon költségvetési juttatásokat amelyek az egyes végrehajtási kiadásokhoz lettek hozzárendelve. Gyulajon a helyi önkormányzat jóváhagyta a közös cselekvési tervet. Pécsett, a közös cselekvési tervet beintegrálták a települési Helyi Esélyegyenlőségi Tervbe, amelyek kidolgozásáért az egyes önkormányzatokat törvényi kötelezettség terheli. Nyírbátorban, a közös cselekvési terv nem került önálló dokumentumként külön önkormányzati jóváhagyásra, de annak néhány eleme bekerült a helyi önkorámnyzati tervezetbe (például a helyi ösztöndíjprogram).

Az esettanulmányok alapján, a program sikeresnek bizonyult hogy az egész közösséget megszólítsa helyi intézkedések szintjén, mint a hulladék gyűjtések szervezése és szállítása Nyírbátorban és Nagyecseden. Ezek olyan közös kezdeményezések, melyeket a KACS és az önkormányzatok együtt valósítottak meg. A KACS felelősséget vállalt, hogy tájékoztatjaa a közösséget az elszállítás menetéről és a hozzá kapcsolódó fizetési kötelezettségekről. Egy másik jó példa a közösség mozgósítására az április 8-ai nemzetközi roma nap közös megszervezése, melyben mindkét roma közösség részt vett.

Konkrét eredmények és hatások a közösségekben

A nagy kihívás a kidolgozott tervek megvalósításában valamint konkrét eredményeket és hatásokat generálni mindkét esetben az, hogy a helyi akciókra fordítható erőforrások korlátozottan érhetők el, ilyen korlátozottságú a helyi települések által hozzáférhető nemzeti programok teljes spektruma. Továbbá, nem áll rendelkezésre pénzügyi támogatás a ROMED2 kisebb kezdeményeire sem.

Annak a felkutatása, hogy milyen programokkal lehet összehangolódni és szinergiát létrehozni, a magyarországi ROMED2 stáb fókuszpontjává vált. A "National Democratic Istitute (NDI)" és a Partners Hungary további képzéseket biztosított a KACS tagok számára, továbbá egy kisebb összegű pénzügyi támogatást adott akció végrehajtásra. A ROMED2 települések által más szereplők és programok támogatásával megvalósított konkrét eredmények az alábbiak szerint alakultak:

- **Jászfényszaru**: Az önkormányzat a települési költségvetés terhére vállalta néhány ház felújítását a roma közösségben. A szükségletek felmérése és költségek tervezése folyamatban van jelenleg is.
- **Nyírbátor**: A KACS kérésére a rexlexió az volt, hogy az önkormányzat második iskolabuszt indított a szegregált területen élő tanulók számára. Ezen túlmenően, a helyi önkoránzyat jóváhagyott egy költségvetési és települési vállalkozások által finanszírozott helyi ösztöndíjprogramot általános és középiskolás diákoknak, azon belül a halmozottan hátrányos helyzetűeknek. Egy önkormányzati együttműködés keretében és az NDI finanszírozásával, a KACS szintén programot kezdeményezett a roma telepeken lévő hulladék megfelelő összegyűjtésére és elszállítására.
- **Nagyecsed**: A program felhívta az önkormányzat figyelmét arra, hogy a helyi roma közösségen belüli alcsoport – a romungro közösség – milyen kihívásokkal szembesül a leghátrányosabb helyzetű csoportként. A KACS sikeresen lebonyolította megfelelő hulladék gyűjtését és szállítását a cigánytelepről, és a hulladékszállító hatósággal együttműködve töröltette a háztartásokra jogatalanul kirótt adósságokat. A kezdeményezést az NDI finanszírozta.
- **Pécs (István-akna)**: A program a problémák István -aknát helyezte a fókuszába, amely Pécsnek az egyik legelszigeteltebb és leghátrányosabb helyzetű területe. A ROMED2 / ROMACT nemzeti stábjának és más helyi szereplők erőfeszítéseinek köszönhetően, az önkormányzat közösségi központot hozott létre a helyi közösség számára. Egy másik nagy eredmény volt az a döntés, melynek köszönhetően István-akna területéhez közel buszmegálló épült, javítva a közösség szolgáltatásokhoz való hozzáférését a könnyebb városba jutással. A stáb az elszigetelt terület integrációjának elkötelezettje lett, melyet a helyi településfejlesztési tervbe is beillesztett, így szilárd finanszírozási hátteret biztosít a szegregált terület fejlesztésére.
- **Bag:** A helyi roma önkormányzat összetétele átalakult a roma közösség tagjainak választási mozgósításának köszönhetően, melyben a ROMED2/ROMACT mellett más helyi szereplők is támogattak.

Valamennyi fent említett kezdeményezés kis méretű, de fontos sikernek számít a helyi közösségek és az önkormányzatok közt létrejött együttműködések tükrében. Mégis, továbbra sincsen látható fejlődés a helyi problémák helyzetének változásában. A program legnagyobb hatása a KACS és az intézmények képviselőin érhető tetten, köszönhetően a továbbképzéseknek és információcserének, mely hozzájárult ahhoz, hogy a helyi roma közösség által napi szinten jelenlévő akadályokra hívja fel a figyelmet és együttműködésen alapuló

kapacitás építés valósuljon meg mindkét oldalról. A program figyelembe vette a KACS által beazonosított prioritások egy részét, melyeket be tudott integrálni a helyben, romák által elérhető programokba és azon szakpolitikákba, melyek hosszútávon tudnak hatást kifejteni a roma közösségekben. Utóbbiak nagyban függnek a következetes támogatástól a nemzeti stab részéről, amely beazonosítja a tervezett kezdeményezések megvalósításához szükséges erőforrásokat.

1.3.4 Fenntarthatóság

A kormányzati együttműködés hiánya miatt nem jelezhető a program fenntarthatósága vagy annak nemzeti programba integrálása.

Az öt település mindegyike nyitott az együttműködésre, továbbá érdekelt a program folytatásában. Egyértelmű igény van további szerepvállalásra a programban való részvétellel. Az intézményi találkozók és a közösség tagjainak bevonása hasznosnak tekinthető, mivel biztosítja a közvetlen információcsere, így a közösségi javaslatok közlésének lehetőségét, melyek visszatükröződtek az önkormányzat helyi cselekvési terveiben.

Jelenleg a KACS-ok nem teljesen működőképesek a legtöbb helyszínen, de a mag tagjai továbbra is aktívak és motiváltak a folytatást illeően. További támogatásra van szükségük a nemzeti facilitátoroktól, hogy önállóan fejleszthessenek független közösségi struktúrákat (informális vagy formális) és bővítsék a kialakulóban lévő gyakorlatokat a közösség részvételével. A törekvéseket célzó támogatások nélkül az elmúlt öt év befektetése elvész.

1.4 Tanulságok és javaslatok

Magyarországon szükség van az interkulturális mediációra a romákhoz kapcsolódó negatív attitűdök és retorika miatt. Az elért eredmények a ROMED program szempontjából a közösségfejlesztés és a helyi érdekképviselet tekintetében jelentősek, figyelembe a kormányzati támogatás és a hivatásos mediátori szakma hiányát. A jövőbeni folytatást illetően, néhány tanulság és ajánlás az alábbiakban foglalható össze mindkét programról:

1.4.1 A ROMED1 tanulságai

• Az interkulturális mediáció nem vált a kormányzati stratégiák és programok részéve mert hiányzott az elkötelezettség és a világos célokat lefektető kommunikáció a nemzeti és nemzetközi érdekeltek között.
• A roma mediátor hivatalos státuszának elismerése hiánya miatt a ROMED1 képzés szórványos és töredezett maradt, helyi szinten pedig a mediátorok ad hoc vagy ideiglenesen voltak jelen. Ez csökkentette a közvetlen és tartós hatásgyakorlást a roma közösségben.
• Nem volt ország-specifikus stratégiai terv, ami célirányosan a roma mediáció szakmásítását és annak hivatalos elismerését tűzte volna ki célul. Jelenleg a Romed Nemzeti Szervezete, a Partners Hungary szorgalmazza az interkulturális mediáció elismerését és akkreditált képzésű fejlesztését, de ezenk munkájuk is további támogatásra szorul.
• Az egyetemi hallgatókkal végzett kísérlet ésszerűnek bizonyult köszönhetően annak, hogy hiányoznak a hivatásos roma mediátorok. Ez azonban nem támogatja a program hosszú távú céljait, hiszen a hallgatók nem álltak alkalmazásban, mint mediátorok.
• Megfelelő pénzügyi és folyamatos szakmai támogatás sem volt biztosított a képzett helyi mediátorok számára azt elősegítve, hogy megvalósítások a képzésben elsajátítottakat helyi szinten.

• A késleltetett pénzügyi és adminisztratív folyamatokat kiemelte valamennyi érintett fél, az oktatók és mediátorok egyaránt. A bizonyítványok késve érkeztek meg a képzett mediátoroknak, valamint a oktatók kifizetései is csúsztak.
• Együttműködés az önkormányzati képviselőkkel korlátozott volt. A kormányzati támogatás hiánya miatt csupán egy részük tudott részt venni a képzésben.

1.4.2 tanulságai ROMED2

• A közösségi helyzetbe hozás és fejlesztés olyan folyamatok, amelyek a hosszabb időt követelnek meg ahhoz hogy elérjenek egy megfelelő szintű, tartós gyakorlatot és befolyással legyenek a döntéshozókra. A KACS kapacitásának növelése és fejlesztése a képzésnek és a ROMED stab támogatásának köszönhető, mégis a legtöb tag alacsony iskolai végzettségű így a trénerek által nyútjtott információk újak voltak számukra. Ennek internalizálása és gyakorlatban történő felhasználása több időt vesz igénybe.
• A folytonosság hiánya és a program helyi szintű állandó jelenléte alapjaiban meghatározzák az eredményeket és a fenntarthatóságot. A helyi megkérdezettek arról számoltak be, hogy magasak a velük szemben támasztott elvárások, de nagyon alacsony a rendelkezésre állókeretösszeg. A késések és a program megszakítása a ROMED2 és ROMACT közötti átmenet miatt, valamint a problémás szerződések megléte miatt, a tényleges végrehajtási időszak másfél évre csökkent le.
• A nők KACS-ban betöltött szerepéről hozzájárult ahhoz, hogy az oktatás vált a program egyik fő prioritásává. A legtöbb KACS eltérő prioritásokat azonosított, amelyek közül néhánynál szerepelt az oktatás. Az oktatás legfőbb prioritás lett Nyírbátorban, ahol a KACS tagok többsége nő volt, ennek oka pedig abban rejlik hogy mindannyian gyermekeket nevelő anyák
• ROMED2 célul tűzte ki a közösségek önrendelkezését, a készségfejlesztést és a problémá azonosítását, de nem támogatta a helyi cselekvések végrehajtását. A program egyéb behozott forrásokra kellett hogy támaszkodjon, amelyek támogatták a a helyi lakosságot célzó kis kezdeményezéseket, amely hozzájárult önbecsülésük erősödéséhez és a közösségbe vetett bizalmuk növeléséhez.
• Stratégiailag nem volt világos a fókusz, az elvárt hatások és várakozások hiányosak voltak. Megfelelő információáramlás a három szint között (nemzetközi, nemzeti és helyi) nem volt biztosított.
• Nem volt ország-alapú vagy nemzetközi tapasztalatok cseréjét (pozitív és negatív) biztosító lehetőség a helységek és országok között. Ez nagyon hasznos lett volna a Romed NST és a KACS szempontjából egyaránt, az egymástól való tanulással, a hatékony önkormányzati tárgyalásokkal, új megközelítések megismerésére melyek a közösségi mobilizációt és részvételt, valamint a források felkutatását tették volna lehetővé.
• Az egyik fő gyengesége a programnak az volt, hogy kezdetben a helyi mediárokat illető kifizetések hiányosan álltak rendelkezésr, ami lelassította és szűkítette a helyi KACS facilitátorok szerepét és intézményekkel való összehangolódását. Ez tette a helyi folyamatot a ROMED nemzeti facilitátoraitól függővé, akik kezdeményezték és segítették a tárgyalásokat a roma közösség és az önkormányzat között.

Ajánlások

A fő ajánlás az, hogy a ROMED program folytatódjon, de nagyobb stratégiai hangsúlyt fektessen a helyi mediátorok és helyi folyamatok támogatásának szinergiájára, hogy jobban érvényesítse a közösségi részvételt és helyzetbe hozást a helyi döntéshozatalban.

A mediátorok támogatásánál szükséges egy olyan stratégia kialakítása, amely a mediátori szakma hivatalos elismerésének hiányából fakadó fő akadályokat helyezi a fókuszpontba.

Valamennyi lehetséges olyan után követésen alapuló szakmásítást előmozdító beavatkozást nemzeti szinten célszerű megszervezni. A lehetséges megközelítések az alábbiak lehetnek:

- A ROMED stáb közreműködő munkájának és erőfeszítéseinek támogatása úgy, hogy egy szélesebb körű helyi szereplőkből álló formáció is hozzájárul az interkulturális mediáció promóciójához annak nemzeti stratégiába bevonásának megcélzásával.
- Továbbképzések a már meglévő „félig-mediátoroknak" (szociális munkásoknak) akiket a szociális szféra alkalmaz, de nem kifejezetten roma mediátorokként. A ROMED – metódusra építve, a program képes e szereplők beazonosítására, továbbképzésükre.
- A roma mediátorok helyi facilitátorokként méltó díjazásának bevezetése a ROMED2 településeken, melynek az a célja, hogy a közigazgatás vállalja a bérek kifizetését nekik hosszú távon, előmozdítva a roma mediáció szakmásításáért végzett erőfeszítések sikeresebbé tételét.

A ROMED2 olyan támogatással folytatódhat tovább, ahol a stratégia a jó modellek fejlesztésére koncentrál, azzal a céllal hogy azokat más telepéleseken is át lehessen venni és főáramosítani. Néhány fontos szempont a következő:

- Biztosítani kell a program folytonosságát és folyamatos jelenlétét helyi szinten, hogy növelje a siker valószínűségét az eredetileg kiválasztott településeken.
- Átlátható kommunikáció tekintetében elvárások és célok világosabbá tétele a ROMED2 és ROMACT programok helyi szintű végrehajtásában, valamint nemzeti szinten.
- A ROMED2 program további bővítése kapcsán fontos egy stratégiailag jobb önkormányzati kiválasztási módszer. Fontos lesz hogy olyan városok legyenek megcélozva, ahol a legtöbb roma él.
- Azáltal hogy bevezetésre kerül a közösségi részvétel és a kooperatív megközelítés a romák által magasabb arányban lakott települések helyi szakpolitikáinak kialakításában, a program képes hatáskörét és eredményességét növelni a roma közösségekben szükséges változások előmozdításában. Azokban az esetekben, ahol az önkormányzatok nem nyitottak az ilyen együttműködésre, a programnak több időt és figyelmet kell fordítania arra, hogy a helyi döntéshozók hajlandóságát megváltoztassa, rávilágítva azokra az előnyökre, amelyek a roma részvétellel hozhatók összefüggésbe. A KACS fejlesztése azért fontos, mert tagjai képesek kapacitást építeni és advokációs készségeket fejleszteni, valamint ők hitelesebbek a roma közösség számára.
- Biztosítani kell az önkormányzatok és országok közötti tapasztalatcseréket, amelyek támogatják egy olyan hálózat létrehozását, melyben az önkormányzatok nyitottak a roma integrációra, tájékoztatásra és tanulásra egyaránt. Továbbá, a szóban forgó entitások érdekképviseletükkel közbenjárnak annak érdekében, hogy több forrás elosztásával támogatják a végrehajtást, valamint e vállalásukat beépítik a helyi szintű roma stratégiákba.
- Nagyobb pénzügyi felelősséggel felruházni a Nemzeti Támogató Szervezetet (PHA), amely így közbenjárhat a nagyobb sikerért azáltal, hogy szerződéses megbízással bérezi a helyi facilitátorokat. A helyi facilitátorok bérezését a Tanáccsal kötött szerződés biztosította, egyben a nemzeti facilitátoroknál alkalmazott eljárás vonatkozott rájuk is, tehát határidős beszámolókat kellett elkészíteniük angol nyelven. A nyelvismeret hiánya miatt, a beszámolók sorozatosan késtek, ami így késleltette a

kifizetéseket is. Ha a szerződések megkötését a nemzeti stáb vinné, a folyamat bizonyosan hatékonyabb lenne.

1.4.3 ROMED 2 - Konkrét javaslatok

• ***Kis költségvetésű (small seed) források bevezetése a helyi alapon szerveződő akciókra***: A ROMED azt tűzte ki célul, hogy közösségi helyzetbe hozással, készségfejlesztéssel and probléma azonosítással avatkozik be, mégsem volt eszköz a kezében az akciókra. Az ilyen jellegű kis költségvetésű források biztosíthatják a tartós motivációt, ösztönözi a helyi csoportok tenni akarását, erősíti a közösségbe vetett bizalmukat. Szolgálhat még más források bevonzására is.

• ***Növelni a proaktív kommunikációt és tájékoztatást, elérést:*** Rendszeres, nyilvános fórumok bevezetésével biztosítható a formális információcserét a KACS és a közösség között. Ez is növeli az eredmények láthatóságát, főként a többségi sikeresekkel egybevetve.

• ***Bővíteni a KACS-ok közösségi kapcsolatait és választótestületeit***: A KACS-ok további közösségi érdekcsoportokat hozhatnak létre különböző szakterületeken, például az oktatás, az egészségügy, a foglalkoztatás terén. Ez is biztosítja, hogy a közösség különböző szegmenseinek nagyobb bevonását. Ez felfogható úgy is, hogy a KACS-ok egy új fejlődési szakaszba értek - egy elkötelezett kis polgári csoportosulásból, a közösségi érdekek sokszínűségét artikuláló, közösségi alapon szerveződő formációkká váltak.

• ***A mediátorok a települések fókuszpontjai***: A mediátor lehet a kapcsolattartó személy más szereplőkkel, hogy biztosított legyen a közösségi szintű, folyamatban lévő projektek harmonikus működése. A helyi kezdeményezéseket megvalósító szereplők közötti rendszeres találkozók szervezésével elkerülhető, hogy elapadjanak a források és nagyobb hatást fejthet ki így a közösségben.

• ***Növelni a folyamat iránti helyi elkötelezettséget:*** Az önkormányzatok és a KACS-ok közötti közvetlenebb kapcsolatok kialakítása több közös konzultációval, és képzéssel hogy fokozódjanak a tervezett intézkedések és a közös megértés.

• ***A kidolgozott és elfogadott Közös Cselekvési Terveket célszerű beépíteni a helyi Esélyegyenlőségi Tervekbe.*** Ezek olyan hivatalos okmányok minden egyes településen, amelyek jogosultságot biztosítanak uniós vagy nemzeti fejlesztési forrásokból.